

DOI: 10.52363/2414-5866-2026-1-2

УДК 351.862.4:355.244.2(477)

***Галенда Роман**, аспірант кафедри публічного адміністрування
Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу
Міжрегіональної академії управління персоналом, м. Київ
ORCID: 0009-0008-2772-6035*

***Halenda Roman**, graduate student of the Department of Public Administration
of the Educational and Scientific Institute of Management, Economics and
Business of the Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv*

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ БАЧЕННЯ ЗМІСТОВНОЇ СУТНОСТІ ІНСТИТУТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

SCIENTIFIC AND THEORETICAL APPROACHES TO CONCEPTUALIZING THE SUBSTANCE OF THE CIVIL PROTECTION INSTITUTION

У статті здійснено аналіз та узагальнення сучасних науково-теоретичних підходів до розуміння змісту й сутності інституту цивільного захисту населення і територій як соцієтального феномену в системі публічного управління. Розкрито стан наукової розробленості проблематики цивільного захисту в межах національного дискурсного простору та обґрунтовано доцільність його систематизації. Встановлено, що домінуючі у вітчизняній науці підходи до визначення цивільного захисту переважно зводять його до функції держави або системи державних заходів, що не дозволяє повною мірою відобразити його інституційну природу.

Обґрунтовано доцільність інституційного підходу до трактування цивільного захисту як інтегрованої системи взаємодії держави та суспільства, спрямованої на забезпечення безпеки населення і територій. Запропоновано розглядати інститут цивільного захисту як багатовимірну систему, що функціонує в межах п'яти взаємопов'язаних кластерів: нормативно-правового, політико-адміністративного, функціонально-діяльнісного, соціально-економічного та організаційно-технічного. Показано, що така структуризація дозволяє уникнути редукації цивільного захисту до окремих функціональних або адміністративних аспектів і забезпечує його цілісне науково-теоретичне осмислення. Досліджено взаємозв'язок інституту

*цивільного захисту з системою національної безпеки та доведено його ключову роль у забезпеченні національної стійкості в умовах сучасних воєнних і гібридних загроз. Проаналізовано міжнародні науково-теоретичні підходи до розуміння цивільного захисту, зокрема концепції *disaster risk governance, integrated emergency management* та *resilience*, що дозволило розширити теоретичне поле дослідження.*

Зроблено висновок, що інститут цивільного захисту населення і територій доцільно розглядати як багатокластерний соціально-політико-адміністративний інститут публічного управління, який забезпечує запобігання надзвичайним ситуаціям, управління ризиками, захист населення і територій, формування національної стійкості та відновлення суспільства в умовах сучасних безпекових викликів.

Ключові слова: *публічне управління, цивільний захист населення, інститут цивільного захисту, національна безпека, національна стійкість.*

The article analyses and generalizes modern scientific and theoretical approaches to understanding the content and essence of the civil protection institution of population and territories as a societal phenomenon within the system of public administration. The state of scientific development of civil protection issues within the national discourse space is revealed, and the necessity of its systematization is substantiated. It is established that the dominant approaches in Ukrainian scholarship tend to interpret civil protection mainly as a state function or a system of governmental measures, which does not fully reflect its institutional nature.

The expediency of applying an institutional approach to the interpretation of civil protection as an integrated system of interaction between the state and society aimed at ensuring the safety of population and territories is substantiated. It is proposed to consider the civil protection institution as a multidimensional system functioning within five interrelated clusters: regulatory-legal, political-administrative, functional-operational, socio-economic, and organizational-technical. It is demonstrated that such structuring allows avoiding the reduction of civil protection to separate functional or administrative aspects and ensures its holistic scientific and theoretical understanding.

*The interconnection between the civil protection institution and the national security system is studied, and its key role in ensuring national resilience under conditions of modern military and hybrid threats is proven. International scientific and theoretical approaches to civil protection, including the concepts of *disaster risk governance, integrated emergency management, and resilience*, are*

analyzed, which makes it possible to expand the theoretical framework of the study.

It is concluded that the civil protection institution of population and territories should be considered as a multi-cluster socio-political and administrative institution of public administration that ensures prevention of emergencies, risk management, protection of population and territories, formation of national resilience, and recovery of society under contemporary security challenges.

Keywords: *public administration, civil protection of the population, civil protection institution, national security, national resilience.*

Постановка проблеми. Широкомасштабна військова агресія путінського режиму на території незалежної України гостро ставить питання аналізу й узагальнення сучасних науково-теоретичних підходів до розуміння змісту й сутності інституту цивільного захисту як соціетального феномену з метою вдосконалення публічного управління системою цивільного захисту населення і територій в Україні щодо забезпечення ефективності Єдиної державної системи цивільного захисту та організації діяльності структурних підрозділів ЄДСЦЗ у воєнний час та перспективи розбудови в повоєнний час такої системи цивільного захисту, яка буде здатна до швидкого реагування на будь-які несподівані загрози, напади й обстріли ворога. Традиційні підходи до організації заходів безпеки, що базувалися на моделі мирного часу, виявили свою недостатність у ситуації активних бойових дій, масових руйнувань критичної інфраструктури, постійної загрози авіаційних та ракетних ударів.

Нагальною потребою укріплення національної стійкості є науковий супровід діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту України, як багаторівневого соціально-політико-адміністративного інституту сучасної держави, що функціонує на перетині національної безпеки, соціальної політики, адміністративної організації, правового регулювання та управління ризиками, що й обумовлює актуальність даної публікації.

Аналіз останніх наукових досліджень. Розкриттю сучасного стану наукової розробленості проблематики цивільного захисту населення і територій у межах українського наукового дискурсу сприяє джерельний пошук в репозитарію Національної бібліотеки імені В. Вернадського, де доволі широко представлено наукові публікації проблематики публічного управління системою цивільного захисту, що пов'язано з тривалою військовою агресією путінського режиму проти незалежної України. Так пошуковик "вернадки" пропонує до огляду понад 500 наукових публікацій,

присвячених історії становлення системи цивільного захисту, публічно-управлінським механізмам її функціонування, нормативно-правовому забезпеченню, євроінтеграційним трансформаціям, регіонально-муніципальному рівню організації, особливостям воєнного стану та технологічно-прикладним аспектам безпеки. Водночас попри широту джерельної бази, національний дискурс залишається тематично розгалуженим і певною мірою фрагментованим, оскільки окремі автори та дослідницькі напрями часто концентруються на певному сегменті проблематики без достатнього узгодження його з іншими складовими системи цивільного захисту.

З уваги на окреслену нами проблематику даної наукової розвідки, серед публікацій останнього часу вартими виокремлення й подальшого аналізу є публікації таких науковців, дослідників та експертів галузі як М. В. Андрієнко, А. А. Слюсар, П. І. Гаман, А. І. Фомін та М. І. Стрюк [1], О. В. Гудович, О. В. Ковальов та В. І. Мазуренко [2], С. М. Домбровська [3], С. Ф. Кривошликов [4], О. І. Крюков, П. П. Махортов, В. С. Загинайка та Є. Є. Завада [5], П. П. Махортов [6], О. В. Ніколенко та О. В. Радченко [7], Р. Б. Примуш [8], Л. К. Комформ, А. Бойн та К. К. Демчак [9], Д. А. МакЕнтайр [11], О. В. Радченко, Ф. В. Веніславський О. М. Крутій, О. М. Марушева та О. І. Крюков [12], В. І. Шандрик та ін.[13].

Мета дослідження. Метою даної статті є аналіз та узагальнення сучасних науково-теоретичних підходів до розуміння змісту й сутності інституту цивільного захисту як соціетального феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість фігуруючих в національному дискурсному просторі визначень і тлумачень поняття цивільного захисту тим чи іншим способом виходять з системного бачення цього феномену як "системи державних заходів із захисту населення, економіки, системи управління, території, матеріальних і культурних цінностей держави, забезпечення громадського порядку в умовах надзвичайних ситуацій природного, техногенного чи іншого характеру і в разі військових дій" [6, с. 100]. Проте в наведеному визначенні П. Махортова з наголосом на "державні заходи" нами вбачається певне спрощення складного феномену до державної функції, оскільки будь-яка діяльність держави та її органів завжди виконується у відповідності до певної функції. Власне такий функціональний підхід демонструється й у підходах безпосередніх спеціалістів галузі, наприклад, спеціалізований навчальний посібник Національного університету цивільного захисту України подає своє розширене тлумачення поняття цивільного захисту як "функцію держави, спрямованої на планування та реалізацію заходів щодо

запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціального та воєнного характеру, ліквідацію їх наслідків, першочергового забезпечення життєдіяльності постраждалого населення" [3, с. 13].

Звуження наведених вище трактувань випускає з уваги, що такі "державні заходи" хоча й є діяльністю з реалізації відповідної державної функції, проте не становлять собою домінуючий об'єм функціонування системи цивільного захисту, й набувають практичного значення лише тоді, коли вони включені до ширшого комплексу правових норм, управлінських процедур, спеціалізованих органів, ресурсних спроможностей, суспільних очікувань, політичних рішень і комунікативних практик. Тому, на наш погляд, перенесення в центр уваги лише функціональної складової багатостороннього в цілому інституту цивільного захисту є недостатнім, оскільки не повністю розкриває багаторівневий характер важливої безпекової сфери життєдіяльності громад, в якій поєднуються державна політика, публічне управління, правове регулювання, діяльність територіальних громад, професійна готовність сил цивільного захисту, соціальна поведінка населення, партнерство з недержавними суб'єктами та здатність суспільства, територіальних громад до самозбереження в умовах небезпеки.

Власне тому більш продуктивним вбачається підхід Р. Примуша, за якого цивільний захист розглядається як інституційно оформлена система взаємодії держави й суспільства, де держава визначає правові засади, політичні пріоритети, адміністративні механізми й ресурсне забезпечення, а суспільство водночас виступає не тільки адресатом захисту, а й учасником готовності, попередження, реагування та відновлення. Р. Примуш підкреслює, що "забезпечення цивільного захисту (безпеки) повинне припускати систему певних заходів і дій, здійснюваних на державному, регіональному, територіальному і інших рівнях, які б забезпечували встановлення і підтримку стану захищеності населення і його життєво важливих інтересів від вказаних вище загроз" [8, с. 59]. Отже, наведений підхід виводить цивільний захист на багаторівневу площину, де державний, регіональний, територіальний та інші рівні не просто виконують окремі доручення, а утворюють взаємозалежну систему підтримання захищеності населення.

Інституційна природа феномену цивільного захисту стає ще очевиднішою тоді, коли його змістовність співвідноситься з проблематикою національної безпеки, оскільки в цьому кластері захист населення і територій набуває вже принципового соціально-політичного

значення однієї з передумов збереження цілісності соціально-економічних систем, легітимності публічної влади та стійкості держави перед комплексними загрозами [12]. Тим самим інститут цивільного захисту повстає одним з ключових елементів класичною для теорії і практики національної безпеки тріадою "життєві інтереси – загрози (небезпеки) – захист (забезпечення безпеки)" [8, с. 59]. Саме ця тріада дозволяє побачити цивільний захист як особливий спосіб організації взаємозв'язку між життєво важливими інтересами людини, суспільства і держави, характером небезпек, що їм загрожують, та інструментами публічного управління, через які ці небезпеки мають бути попереджені, пом'якшені або подолані.

Звідси випливає, що соцієтальний феномен цивільний захист населення і територій сучасної держави має щонайменше п'ять взаємопов'язаних вимірів-кластерів, які не можна розглядати окремо без втрати цілісності досліджуваного явища: нормативно-правовий, політико-адміністративний; функціонально-діяльнісний; соціально-економічний; організаційно-технічний (Див. Рис. 1). Як будь-який поділ системи на її складові з їх подальшим детальним оглядом в науковому плані є певним спрощенням, характерним для методу декомпозиції, проте таке "роз'єднання будь-якого складного політичного явища на прості складові з наступним відтворенням декомпозиційної моделі надає змогу уникнути дублювання й точніше відобразити інституційну природу предмету дослідження" [7, с. 138].

У композиційному плані представлена на Рис. 1. модель демонструє, що інститут цивільного захисту набуває своєї практичної реалізації через Єдину державну систему цивільного захисту, яка постає як інституційно-організаційна форма втілення його функцій і принципів. Саме ЄДСЦЗ забезпечує трансформацію багатовимірного змісту цивільного захисту у конкретні управлінські дії, процедури реагування, координаційні механізми та операційну діяльність суб'єктів.

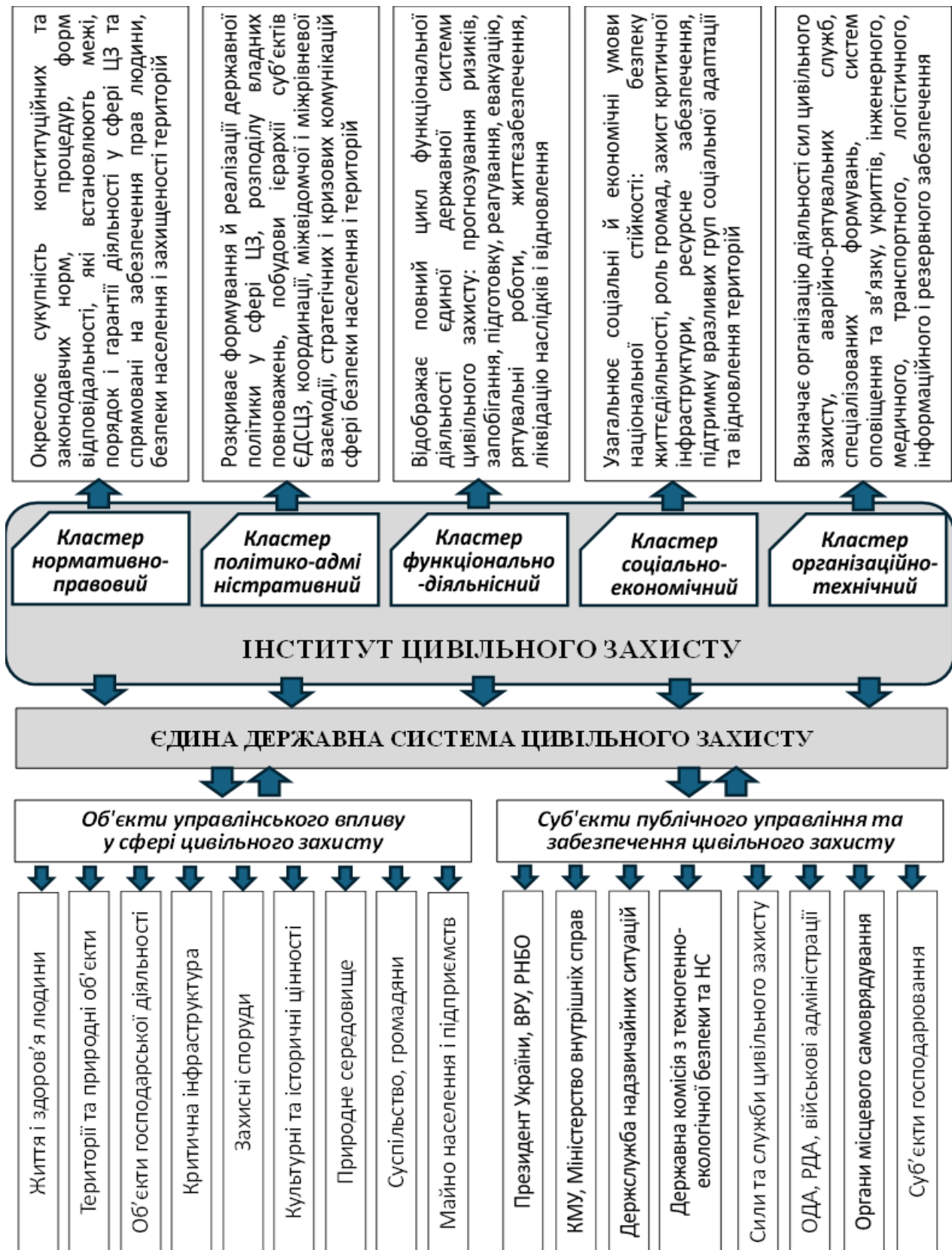

Рис. 1. Модель багатовимірної архітектури інституту цивільного захисту населення і територій

Джерело: розроблено автором

У цьому контексті, на наше переконання, відповідно до сучасного наукового уявлення про інститути публічного управління як складні системи, що поєднують нормативні, організаційні та функціональні компоненти в єдиному процесі забезпечення суспільно значущих функцій, принципово важливим є розмежування між інститутом як ширшим соціальним і політико-правовим феноменом та системою як його організаційним ядром, що дозволяє уникнути зведення цивільного захисту до суто адміністративної або відомчої діяльності.

Нарешті нижній рівень моделі конкретизує суб'єктно-об'єктну структуру цивільного захисту, розмежовуючи, з одного боку, об'єкти управлінського впливу – життя і здоров'я людини, території, природне середовище, об'єкти господарської діяльності, критичну інфраструктуру, захисні споруди, соціальні спільноти та майнові комплекси, а з іншого – суб'єкти публічного управління та забезпечення цивільного захисту, до яких віднесено органи державної влади стратегічного й виконавчого рівнів, спеціалізовані служби, сили цивільного захисту, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання. Така структуризація, на нашу думку, виразно характеризує інститут цивільного захисту як багаторівневу систему взаємодії, у якій управлінські впливи спрямовуються на забезпечення безпеки ключових елементів суспільної життєдіяльності, а ефективність досягається через узгоджену діяльність різнорівневих суб'єктів. Змістовна сутність соціетального інституту цивільного захисту найбільш повно розкривається через його п'ять ключових кластерів, а саме:

Нормативно-правовий кластер визначає засади легітимації цієї сфери через систему конституційних засад, законодавчих норм, підзаконних актів, міжнародно-правових зобов'язань, принципів верховенства права, компетенцій, процедур і відповідальності суб'єктів цивільного захисту, які встановлюють межі, порядок і гарантії діяльності у сфері цивільного захисту та спрямовані на забезпечення прав людини, безпеки населення і захищеності територій. На першочерговій важливості нормативно-правового блоку у самій сутності функціонування інституту цивільного захисту наголошує О. Гудович зі співавторами: "критеріями оцінки реалізації функцій держави в сфері цивільного захисту є результати діяльності її інститутів, тобто здатності їх до ефективного виконання основних завдань Кодексу ЦЗ України щодо забезпечення і реалізації державної політики в цій сфері" [2, с. 47].

Політико-адміністративний кластер розкриває процеси та механізми формування й реалізації державної політики у сфері цивільного захисту,

розподілу владних повноважень, побудови ієрархії суб'єктів ЄДСЦЗ, координації між ними, забезпечення міжвідомчої та міжрівневої взаємодії, стратегічної комунікації з населенням і публічної підзвітності у сфері цивільного захисту населення і територій. С. Кривошликов серед таких суб'єктів виокремлює центральний спеціалізований орган – Державну службу України з надзвичайних ситуацій, а також органи загальної компетенції та спеціалізовані органи, які формують політику, координують, здійснюють нагляд і безпосередньо реагують на події. На переконання автора "до суб'єктів належать і підприємства, установи й організації, на яких замкнено об'єктовий рівень безпеки, а також добровільні формування і професійні аварійно-рятувальні служби" [4, с. 642].

Функціонально-діяльнісний кластер відображає сукупність базових функцій і практичних дій, через які інститут цивільного захисту, уособлений Єдиною державною системою цивільного захисту, здійснює повний цикл практичної реалізації цивільного захисту – від моніторингу, аналізу і прогнозування ризиків, запобігання надзвичайним ситуаціям, до реагування, оповіщення, евакуації, рятувальних та інших невідкладних роботах щодо життєзабезпечення постраждалих, ліквідації наслідків небезпечних подій і відновлення порушених умов життєдіяльності. Саме такий погляд на функціонування інституту цивільного захисту від моніторингу до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відстоюють М. Андрієнко, А. Слюсар, П. Гаман, А. Фомін та М. Стрюк: "держава через відповідні інституції, в тому числі систему публічного управління та адміністрування у сфері цивільного захисту повинна забезпечувати не лише ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, а й ефективно попереджувати їх" [1, с. 6]. При цьому "здатність функціональних і територіальних підсистем та їх ланок до виконання завдань ЦЗ визначається їх: можливістю щодо реалізації завдань з запобігання виникненню НС; реагування на загрозу або виникнення НС та ліквідації її наслідків; захисту населення і територій від НС; забезпечення життєдіяльності постраждалого населення у межах їх компетенції та за умов певної обстановки і ресурсного забезпечення " [2, с. 53].

Соціально-економічний кластер акцентує увагу на соціальних та економічних умовах забезпечення національної стійкості, включно з безпекою життєдіяльності населення, зменшенням соціальної вразливості, роллю територіальних громад, захистом критичної інфраструктури, ресурсним та фінансовим забезпеченням, підтриманням безперервності базових публічних послуг, компенсаційними та відновлювальними механізмами після кризових подій. Саме такі завдання закріплено в

"Основних пріоритетах національної безпеки України", де одним з перших пріоритетів визначено "захищеність життєво важливих для суспільства і особистості інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб і громадськості" [5, с. 439].

Організаційно-технічний кластер характеризує засоби забезпечення інституційної, кадрової, інженерної й матеріально-технічної спроможності цивільного захисту, що охоплюють організацію діяльності сил цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб, спеціалізованих і добровільних формувань, систем оповіщення та зв'язку, укриттів, інженерного, медичного, транспортного, логістичного, інформаційного і резервного забезпечення. Завдяки цьому "виникає можливість, з одного боку, зробити більш ефективним захист від природних і техногенних надзвичайних ситуацій, а з іншого, – чітко координувати сили цивільного захисту, які беруть участь у ліквідації надзвичайних ситуацій, та оперативно інформувати людей за допомогою спеціально створених ефективних механізмів" [1, с. 6].

В цілому запропонована нами п'ятикомпонентна модель відображає реальну багатокластерну природу цивільного захисту як інституційного явища функціонує на перетині права, політики, управління, економіки та технологій, що дозволяє перейти від структурно-аналітичного опису окремих кластерів інституту цивільного захисту до його цілісного науково-теоретичного осмислення в контексті сучасних трансформацій безпекового середовища.

Проведений джерельний аналіз свідчить, що сучасні світові підходи до розуміння змісту й сутності інституту цивільного захисту формуються в рамках нової безпекової парадигми й низки її ключових понять: "врядування ризиками катастроф" (disaster risk governance), "врядування суспільної / територіальної стійкості" (resilience governance) та "інтегроване управління надзвичайними ситуаціями" (integrated emergency management), що підкреслюють необхідність комплексного управління ризиками та міжсекторальної взаємодії. Автори одного з ключових міжнародних документів у цій сфері – "Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030" врядування ризиками катастроф визначають як багаторівневу система публічно-приватної взаємодії, спрямовану на запобігання, зменшення та справедливий розподіл ризиків катастроф; врядування суспільної / територіальної стійкості – як сукупність

інституційних механізмів і партнерських практик, спрямованих на формування адаптивної здатності суспільства до криз і потрясінь [13].

Відповідно до зазначеної парадигми інтегроване управління надзвичайними ситуаціями – це модель комплексної координації дій органів влади та реагуючих служб упродовж усього циклу надзвичайної ситуації, яка інтегрує партнерства, які включають усіх зацікавлених учасників у процесі ухвалення рішень громади. Девід А. Мак-Ентайр пов'язує інтегроване управління надзвичайними ситуаціями з багатозагрозовою логікою та залученням усіх зацікавлених суб'єктів громади. Його концептуальний підхід "усі загрози" (all-hazards approach) передбачає, що: "система готується не до окремого типу небезпеки, а до всього спектра можливих загроз; при цьому застосовуються універсальні механізми планування, координації та реагування" [11, р. 4]. Цей підхід добре співвідноситься із запропонованою нами п'ятикомпонентною моделлю інституту цивільного захисту, оскільки показує, що сучасний цивільний захист має будуватися не тільки як вертикаль державного управління, але й як мережа взаємодії держави, місцевого самоврядування, служб реагування, бізнесу, громадських організацій і населення.

Важливим прикладом практичної реалізації подібних підходів є Європейський механізм цивільного захисту (EU Civil Protection Mechanism) [10], який забезпечує координацію дій держав у сфері реагування на надзвичайні ситуації. Його особливістю є інтеграція національних можливостей із наднаціональними механізмами в процесі їх цифрової трансформації [11], що дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів і забезпечити швидке реагування на кризи.

На наше переконання, в сучасних умовах особливого значення набуває така згадана вище компонента інтегрованого управління надзвичайними ситуаціями як врядування суспільної / територіальної стійкості, що в українських реаліях війни вже отримало власну назву – "національна стійкість". Ця концепція передбачає здатність державної системи цивільного захисту протистояти загрозам, адаптуватися до змін і відновлюватися після криз, внаслідок чого інститут цивільного захисту виступає як інструмент формування стійкості на різних рівнях – від індивідуального до національного.

Луїза Комфорт, Ар'єн Бойн та Кріс Демчак у своїй фундаментальній міждисциплінарній праці "Designing Resilience: Preparing for Extreme Events" розвивають інституційно-врядувальну концепцію стійкості не як пасивну властивість системи, а як результат цілеспрямованого

проєктування організаційних структур; інформаційних мереж; механізмів ухвалення рішень; багаторівневої взаємодії акторів публічного й приватного секторів [9, 23-24]. Такий підхід дозволяє перенести аналіз змістовної ролі інституту цивільного захисту з площини реагування на площину здатності систем виживати, адаптуватися і відновлюватися після екстремальних подій. У межах нашого дослідження це положення дає підстави трактувати цивільний захист не як сукупність разових дій під час надзвичайної ситуації, а як інститут формування довготривалої суспільної стійкості, що охоплює правову готовність, адміністративну координацію, соціальну адаптивність, економічні резерви та технічну спроможність реагування.

З огляду на викладене, інститут цивільного захисту населення і територій пропонується розуміти як багатокластерний соціально-політико-адміністративний інститут публічного управління, що являє собою інтегровану систему нормативно впорядкованих, політично детермінованих, організаційно структурованих, функціонально реалізованих, соціально орієнтованих і ресурсно забезпечених взаємодій між державними органами, органами місцевого самоврядування, спеціалізованими службами, суб'єктами господарювання та інститутами громадянського суспільства, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям, управління ризиками, захист населення і територій, забезпечення стійкості суспільства та його відновлення в умовах сучасних безпекових викликів.

Висновки. В умовах військової агресії Росії проти України, яка спричинила безпрецедентні виклики для системи цивільного захисту, публічне управління цією системою набуває критичного значення, адже саме від його ефективності залежить здатність держави забезпечити безпеку населення, захистити критичну інфраструктуру, організувати евакуацію з зон бойових дій та оперативно реагувати на надзвичайні ситуації. Публічне управління системою цивільного захисту в умовах воєнного стану потребує скоординованої взаємодії між центральними органами виконавчої влади, місцевим самоврядуванням, збройними силами, громадянським суспільством та міжнародними партнерами, що дозволить забезпечити комплексний підхід до запобігання та подолання наслідків надзвичайних ситуацій. З огляду на високий рівень динаміки загроз, необхідно інтегрувати новітні інформаційні технології в управлінські процеси, зокрема впровадити єдину інтегровану систему моніторингу та прогнозування ризиків, яка б дозволила оперативно інформувати населення та координувати дії рятувальних служб.

Маємо всі підстави стверджувати, що в цілому сутність інституту цивільного захисту полягає у забезпеченні здатності держави і суспільства ефективно реагувати на загрози, мінімізувати їх наслідки та відновлюватися після кризових подій, тоді як його зміст визначається сукупністю правових, політичних, управлінських, функціональних, соціально-економічних та організаційно-технічних компонентів, що забезпечують реалізацію цієї здатності. Таким чином, у сучасних умовах глобальних трансформацій безпекового середовища інститут цивільного захисту набуває значення одного з фундаментальних елементів державності, оскільки забезпечує не лише фізичну безпеку населення, а й стійкість суспільства, здатність до адаптації та відновлення, що в підсумку визначає рівень безпеки життєдіяльності людства загалом.

З огляду на сучасні виклики, система цивільного захисту України повинна стати основою національної системи стійкості, що передбачає гнучку адаптацію до змін у безпековому середовищі, ефективну координацію дій між органами державної влади, територіальними громадами, приватним сектором та міжнародними організаціями.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко М. В., Слюсар А. А., Гаман П. І., Фомін А. І., Стрюк М. І. Теоретико-методологічні особливості управління єдиною державною системою цивільного захисту. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 1. DOI: <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2023-1-10>
2. Гудович О. В., Ковальов О. В., Мазуренко В. І. Наукове обґрунтування основних завдань органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту. *Науковий вісник: державне управління*. 2020. № 4. С. 46-67. DOI: [10.32689/2618-0065-2020-4\(6\)-46-67](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4(6)-46-67)
3. Домбровська С. М., Крюков О. І. Публічне управління у сфері цивільної безпеки: конспект лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2020. 169 с.
4. Кривошликов С. Ф. Об'єктно-суб'єктна архітектура державного управління у сфері цивільного захисту: інституційно-правовий аналіз. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 9. С. 638–648. DOI: [10.52058/3041-1572-2025-9\(17\)-638-648](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-9(17)-638-648)
5. Крюков О. І., Махортов П. П., Загинайко В. С., Завада Є. Є. Цивільний захист як наукова категорія в системі національної безпеки. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2023. Вип. 2. С. 437-446. DOI: [10.52363/2414-5866-2023-2-48](https://doi.org/10.52363/2414-5866-2023-2-48)

6. Махортов П. П. Механізми публічного управління цивільним захистом населення як чинник національної безпеки держави: дис. ... д.філософ : 281; Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2021. 180 с.

7. Ніколенко О. В., Радченко О. В. Методологія наукового дослідження: конспект лекцій. Одеський національний технологічний університет. Одеса: ОНТУ, 2026. 160 с.

8. Примуш Р. Б. Механізми забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін. дис. ... д-ра держ. упр.: 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2024. 383 с.

9. Comfort L. K., Boin A., Demchak C. C. Designing Resilience: Preparing for Extreme Events. Pittsburgh : University of Pittsburgh Press, 2010. 312 p.

10. European Commission. EU civil protection mechanism. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. 2026. URL : https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en

11. McEntire D. A. Disaster response and recovery : strategies and tactics for resilience. Hoboken : Wiley. 2007.

12. Radchenko, O., Venislavskyi, F., Krutii, O., Marusheva, O., Kriukov, O. (2023). Theoretical Models of Information and Communication Interaction of State and Society in the Context of National Security. In: Radchenko, O., Kovach, V., Semenets-Orlova, I., Zaporozhets, A. (eds) *National Security Drivers of Ukraine. Contributions to Political Science*. Springer, Cham. 115-134. https://doi.org/10.1007/978-3-031-33724-6_7

13. Shandryk, V., Radchenko, O., Radchenko, O., Koshelenko, A., Deinega, I. Digitalization as a Global Trend of Public Management Systems Modernization. In: Shchokin, R., Iatsyshyn, A., Kovach, V., Zaporozhets, A. (eds) *Digital Technologies in Education. Studies in Systems, Decision and Control*, vol 529. Springer, Cham. 2024. https://doi.org/10.1007/978-3-031-57422-1_1

13. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030. UNDRR. 2015. URL : <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>

References:

1. Andriienko, M. V., Sliusar, A. A., Haman, P. I., Fomin, A. I., & Striuk, M. I. (2023). Teoretyko-metodolohichni osoblyvosti upravlinnia yedynoiu

derzhavnoiu systemoiu tsyvilnoho zakhystu [Theoretical and methodological features of managing the unified state civil protection system]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development*, (1). <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2023-1-10> [in Ukrainian]

2. Hudovych, O. V., Kovalov, O. V., & Mazurenko, V. I. (2020). Naukove obgruntuvannia osnovnykh zavdan orhaniv vykonavchoi vlady u sferi tsyvilnoho zakhystu [Scientific substantiation of the main tasks of executive authorities in the field of civil protection]. *Naukovyi visnyk: derzhavne upravlinnia – Scientific Bulletin: Public Administration*, (4), 46–67. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4\(6\)-46-67](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4(6)-46-67) [in Ukrainian]

3. Dombrovska, S. M., & Kriukov, O. I. (2020). *Publichne upravlinnia u sferi tsyvilnoi bezpeky: konspekt lektsii* [Public administration in the field of civil security: Lecture notes]. NUTSZU. [in Ukrainian]

4. Kryvoshlykov, S. F. (2025). Obiektno-subiektna arkhitektura derzhavnoho upravlinnia u sferi tsyvilnoho zakhystu: instytutsiino-pravovyi analiz [Object-subject architecture of public administration in the field of civil protection: Institutional and legal analysis]. *Suspilstvo ta natsionalni interesy – Society and National Interests*, (9), 638–648. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-9\(17\)-638-648](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-9(17)-638-648) [in Ukrainian]

5. Kriukov, O. I., Makhortov, P. P., Zahynaiko, V. S., & Zavada, Ye. Ye. (2023). Tsyvilnyi zakhyst yak naukova katehoriia v systemi natsionalnoi bezpeky [Civil protection as a scientific category in the national security system]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Serii: Derzhavne upravlinnia – Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Series: Public Administration*, (2), 437–446. <https://doi.org/10.52363/2414-5866-2023-2-48> [in Ukrainian]

6. Makhortov, P. P. (2022). *Mekhanizmy publichnoho upravlinnia tsyvilnym zakhystom naseleattia yak chynnyk natsionalnoi bezpeky derzhavy* [Mechanisms of public administration of civil protection of the population as a factor of national security of the state] (Doctoral dissertation, National University of Civil Protection of Ukraine). [in Ukrainian]

7. Nikolenko, O. V., & Radchenko, O. V. (2026). *Metodolohiia naukovoho doslidzhennia: konspekt lektsii* [Methodology of scientific research: Lecture notes]. ONTU. [in Ukrainian]

8. Prymush, R. B. (2024). *Mekhanizmy zabezpechennia bezpeky sotsialno-ekonomichnykh system v period transformatsiinykh zmin* [Mechanisms for ensuring the security of socio-economic systems during transformational

changes] (Doctoral dissertation, Zhytomyr Polytechnic State University). [in Ukrainian]

9. Comfort, L. K., Boin, A., & Demchak, C. C. (2010). *Designing resilience: Preparing for extreme events*. University of Pittsburgh Press.

10. European Commission. (2026). *EU civil protection mechanism*. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en

11. McEntire, D. A. (2007). *Disaster response and recovery: Strategies and tactics for resilience*. Wiley.

12. Radchenko, O., Venislavskyi, F., Krutii, O., Marusheva, O., & Kriukov, O. (2023). Theoretical models of information and communication interaction of state and society in the context of national security. In O. Radchenko, V. Kovach, I. Semenets-Orlova, & A. Zaporozhets (Eds.), *National security drivers of Ukraine* (pp. 115–134). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-33724-6_7

13. Shandryk, V., Radchenko, O., Radchenko, O., Koshelenko, A., & Deinega, I. (2024). Digitalization as a global trend of public management systems modernization. In R. Shchokin, A. Iatsyshyn, V. Kovach, & A. Zaporozhets (Eds.), *Digital technologies in education* (Vol. 529). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-57422-1_1

14. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. (2015). *Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030*. <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>

Фінансування. Це дослідження не отримувало зовнішнього фінансування. Використання ШІ. При підготовці цієї статті штучний інтелект не використовувався. Автор несе повну відповідальність за зміст статті.

Подяки. Автор не має подяки.

Отримано: 10.04.2026

Прийнято: 27.05.2026

Опубліковано: 22.06.2026